

Octubre 2018

Inauguració del curs acadèmic 2018-2019

Parlament del director
Dr. Ramon Batlle i Tomàs

Un Déu transparent?
Dr. Josep Otón

Annex: dades de l'Institut

Octubre 2018

Inauguració del curs acadèmic 2018-2019

Parlament del director

Dr. Ramon Batlle i Tomàs

Benvolguts professors i alumnes de l'Institut, amics i amigues,

Ens omple de goig poder-nos retrobar un curs més per compartir amb tots vosaltres la marxa de l'Institut i celebrar plegats l'inici d'un nou any acadèmic. Enguany ho fem animats i inspirats per la Constitució apostòlica *Veritatis Gaudium* que el Papa Francesc va promulgar el passat 27 de desembre de 2017. Aquest text s'esdevé la noma orientadora per a les institucions acadèmiques eclesiàstiques. En ella, el sant Pare ens espera a què els estudis eclesiàstics rebin la renovació sàvia i valenta que es requereix per una transformació missionera d'una església "en sortida".

En el *Proemi* de la Constitució, el papa Francesc ens ofereix quatre criteris per orientar l'acció de les institucions, que ens interpel·len. El sant Pare planteja que aquestes han d'oferir una autèntica hermenèutica evangèlica per tal de comprendre millor el món, les persones... no una síntesi, sinó una atmosfera espiritual de recerca i certesa basada en les veritats de la raó i de la fe. I això, només es pot fer des de la contemplació del cor del *Kerygma*, en diàleg en el si de les institucions i amb el propi context, establint també una inter i transdisciplinarietat entre les diverses àrees de coneixement i generant sinèrgies entre les institucions acadèmiques. A l'Institut ens sentim compromesos amb aquests criteris i volem fer-los operatius i concrets a la nostra realitat.

Abans de seguir amb la relació de les iniciatives i activitats de l'Institut, ens cal comentar alguns canvis que hi ha hagut a l'equip de l'ISCREB. L'Anna-Bel Carbonell ha obtingut la baixa laboral definitiva, de forma que estem prepa-

rant el relleu a la direcció pedagògica de l'ISCREB. Li agraïm tota la seva dedicació i entusiasme en aquests anys de treball amb nosaltres. La seva creativitat i la seva capacitat d'enfrontar amb realisme i molta empena els reptes que se'ns han anat presentant, han estat tot un estímul per l'equip directiu de l'Institut. D'altra banda, el Daniel Gámez ha deixat la col·laboració en l'àrea de comunicació. Li desitgem tota la sort del món. I no podem acabar sense expressar el nostre record agraït del professor Javier Velasco, traspasat aquest mes d'octubre. El Javier va col·laborar a l'Institut tant a la modalitat presencial com a la virtual. Tots hem estat testimonis del seu entusiasme i passió per l'Escriptura i la seva gran capacitat per apropar els textos bíblics a la nostra realitat més concreta. Volem, novament, manifestar el nostre condol a la seva família i a tots els seus amics i col·laboradors. Des d'aquí expressem el nostre suport a l'Escola d'Animació Bíblica que ell va impulsar amb tanta energia tot esperant que segueixin endavant amb el seu servei a la diòcesi.

El curs 2017-2018 vam promoure unes sessions de diàleg per tal de revisar l'oferta acadèmica a nivell del professorat per trobar estratègies per fer els nostres estudis més significatius, conscients com som que la nostra societat és molt dinàmica i que la paraula de l'Evangeli necessita dir-se de forma entenedora per als nostres contemporanis. Aquest curs seguirem treballant les diverses àrees de coneixement per tal d'arribar a concrecions tant pel que fa als continguts com a les metodologies de les assignatures. D'altra banda, hem constituït un grup d'animació format per dos professors i dos alumnes de cada una de les modalitats, per bastir alguns espais de diàleg obert a alumnes i professors que complementin la reflexió que es duu a terme en el si de les assignatures. Aquest maig passat vàrem tenir una primera sessió al voltant del tema "Religió, política i ètica" en què vam comptar amb l'aportació del Dr. Josep M. Carbonell, degà de la Facultat de Comunicació de Blanquerna i la col·laboració de diversos alumnes de l'Institut. Aquest ha estat un primer pas que volem anar consolidant aquest curs acadèmic.

Pel que fa als estudis reglats, hem seguit amb l'ampliació de les assignatures de la Llicenciatura virtual amb la matèria *Religions i drets humans*. Pel que fa a les iniciatives d'extensió universitària, hem seguit col·laborant amb la Direcció General d'Afers Religiosos, conjuntament amb el Centre Cristianisme i Justícia, la Fundació Migra-Studium i el Grup de Treball Estable

de les Religions oferint cursos de formació interreligiosa als funcionaris de l'administració pública; així com també hem mantingut la col·laboració en la formació contínua dels diaques permanents de la diòcesi de Sant Feliu de Llobregat. D'altra banda, ens hem animat a oferir un parell de grups de lectura entorn l'art i l'espiritualitat i grans textos de les tradicions religioses.

La matriculació del curs 2017-2018, pel que fa als estudis reglats (que suposen l'obtenció d'un títol: Batxillerat, Llicenciatura, DECA...) va ser de 594 alumnes, i pel que fa als que han participat en algun tipus de formació d'extensió universitària, va ser de 233 alumnes. Es percep un lleu descens de l'alumnat a la modalitat presencial, i un descens més acusat a la DECA de primària.

El curs 2017-2018 també ha estat marcat pel disseny i la preparació d'algunes ofertes de formació que suposen l'ampliació de la col·laboració amb diverses institucions acadèmiques. Amb la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport de Blanquerna renovem l'oferta del Màster de Diàleg interreligiós, ecumènic i cultural, i ampliem la col·laboració amb la preparació d'un Diploma d'especialista universitari en Mitologia i Simbologia de 30 ECTS que vol donar eines per interpretar els mites i símbols que travessen la nostra cultura. En l'àmbit de la formació del professorat de religió, hem dissenyat conjuntament amb la Fundació de l'Escola Cristiana de Catalunya un pla de formació permanent per al professorat de religió, de tres cursos de 30 h. semipresencials entorn les noves metodologies aplicades a la classe de religió, el videoart com a eina de treball a l'aula i les intel·ligències múltiples a l'àrea de religió. Finalment, hem dut a terme la revisió de les assignatures de la DECA de primària per adequar més la proposta de formació als requeriments dels alumnes i, també, poder-les oferir a partir del curs 2019-2020 en llengua basca de la mà del Instituto Diocesano de Teología y Pastoral de la diòcesi de Bilbao.

En aquest curs 2018-2019 hi ha hagut una sèrie de canvis a la modalitat presencial. Després d'un temps de discerniment i de la consulta feta al Consell d'Institut, ens hem decidit a oferir els estudis de Batxillerat presencial de forma cíclica. Així, cada curs s'impartirà el primer any, i el segon i el tercer els oferirem bianualment. D'aquesta manera volem intentar constituir grups d'alumnes que resultin prou nombrosos per garantir la dinàmica acadèmica

de les aules i, també, per fer econòmicament viable aquesta modalitat. D'altra banda, la Llicenciatura passa a oferir-se en tres cursos. Pel que fa als estudis que estem oferint en les seus, la diòcesi de Sant Feliu de Llobregat ha impulsat una Escola Diocesana de Teologia per atendre les necessitats de formació dels agents pastorals de forma complementària a l'oferta del Batxillerat en Ciències Religioses que s'ofereix des de l'Institut. Estem disponibles per col·laborar amb aquesta iniciativa diocesana i estem conversant per veure com es pot articular. D'altra banda, després d'impartir pràcticament la totalitat d'assignatures del Batxillerat a Terrassa, hem dut a terme converses amb l'equip de formació per tal de dissenyar amb ells algun tipus d'oferta que respongui a les seves necessitats. Finalment, ens cal felicitar l'equip de Mataró, encapçalat per en Josep M. Solà, pels 30 anys de l'Escola de Teologia del Maresme. Aquesta ha estat una eina de renovació teològica ben interessant que segueix animada a impulsar espais de diàleg i aprofundiment de la fe amb una clara vocació d'obertura al context.

Pel que fa a la modalitat virtual, seguim amb l'ampliació de l'oferta acadèmica a diversos nivells. Així, comptem que en el termini de dos cursos més podrem tenir ja desplegades les dues especialitats de Llicenciatura: la de Diàleg interreligiós, ecumènic i cultural i la de Teologia bíblica. Pel que fa a les relacions amb institucions i diòcesis llatinoamericanes, podem dir que poc a poc es van consolidant i ampliant. La col·laboració amb l'Arquidiòcesi de Mèxic s'està refermant progressivament. A hores d'ara tenim 16 alumnes mexicans a Batxillerat i a Llicenciatura. La majoria d'ells estan molt compromesos en tasques pastorals, i això fa que sigui una col·laboració molt enriquidora i fructífera per a les dues diòcesis. D'altra banda, aquest curs ja s'ha incorporat a les aules del Màster de Diàleg Interreligiós, ecumènic i cultural un grup ben plural d'alumnes xilens vinculats a la Comunidad Teológica Evangélica de Chile i a l'Asociación Chilena de Diálogo Interreligioso para el Desarrollo humano. També cal esmentar que el juliol passat vam signar un conveni amb la Universitat Centroamericana "José Simeón Cañas" (UCA) que es concreta en l'assessorament i difusió de la Maestría en teologia llatinoamericana on-line que la UCA està implementant, i que s'iniciarà el febrer de 2019. Ja han fet el període de matriculació i a hores d'ara estan duent a terme la selecció d'alumnes. D'altra banda, oferirem a partir de febrer de 2019 un curs sobre sant

Óscar Arnulfo Romero impartit per professors de la UCA amb materials de primera mà que permetrà conèixer l'itinerari vital i el compromís incondicional de Mons. Romero envers el poble salvadorenc. Hem signat també un conveni marc amb Uniclairetiana, universitat colombiana de la selva amazònica, en una zona de població afroamericana i indígena, que permetrà a mitjà termini una col·laboració en la formació humanística dels alumnes d'aquella universitat.

Totes aquestes iniciatives ens esperonen a seguir vetllant per la qualitat de la nostra oferta acadèmica i per seguir impulsant el servei que l'Institut pot dur a terme tant a nivell diocesà i en col·laboració amb d'altres institucions acadèmiques i culturals del nostre entorn que contribueixin a establir ponts de diàleg i de reflexió conjunta. I ens empeny també a oferir el potencial de la modalitat virtual més enllà, tant a nivell d'estudis reglats com de formació per agents pastorals. Entenem que des d'aquests eixos podem aportar el nostre gra de sorra a "l'església en sortida" que el papa Francesc ens està convidant.

Moltes gràcies per la seva atenció.

Un Dieu transparent?

Dr. Josep Otón

1. Misteri i transparència

Parlar de Déu podria ser un atreviment gairebé blasfem atès que pretendre encabir l'Infinit dins les nostres categories mentals no deixa de ser un acte profanador. En canvi, quan ens sentim sobrepassats per una realitat que ens excedeix, callar, com recomana Wittgenstein, denota respecte i reconeixement. Però també podria ser una mostra de desinterès, d'indiferència o, fins i tot, de menyspreu.

En tot cas, el creient necessita parlar de Déu, arriscar-se a imaginar qui és i com és, tot sabent que ultrapassa la limitació de les imatges, de les idees i de les paraules. En cada època, els cristians han elaborat un marc teòric per explicar l'Inefable. Han manllevat de la seva cultura un utilitatge intel·lectual que els permetés, aproximadament o analògicament, descriure allò que desborda qualsevol esquema.

Si aspirem a fer raonable l'experiència cristiana en el nostre món, cal cercar mots i imatges per tal que els postulats de la fe esdevinguin intel·ligibles. Com que avui la transparència és un concepte cabdal, no el podem ignorar si pretenem articular un discurs cristià creïble. Ara bé, prèviament cal esbrinar quin significat se li atorga per poder fer-ne un ús adequat.

Plantejar si Déu és o no transparent tal vegada pugui ser una gosadia. O bé un intent legítim de parlar de la fe en un llenguatge plausible per al nostre temps.

1.1. La transparència: un signe dels temps

El ciutadà del segle XXI alça cofoi la bandera de la transparència. Ja no es conforma amb votar periòdicament per escollir els seus representants polítics. Ara reivindica el dret de vigilar la seva gestió, conèixer els detalls dels comptes públics, supervisar els procediments administratius i controlar com es prenen les decisions.

L'impacte de les noves tecnologies en l'eclosió de la transparència és evident. Els dispositius electrònics permeten l'accés gairebé immediat a la informació i, al seu torn, fan possible contrastar diferents fonts per comprovar-ne el grau de veracitat.

Aquest nou context ha alterat les regles del joc polític. Seria impensable que un responsable públic no defensés en el seu discurs la transparència com a antídote contra la corrupció. Qualsevol moviment reivindicatiu apel·la a aquest valor com un dret inalienable de la ciutadania.

L'arquitectura també ha trobat en la transparència una font d'inspiració. Els edificis de vidre proliferen pertot arreu com a símbol d'una nova societat on la tecnologia permet saber-ho tot de tot. O això sembla.

Per tal de reflexionar sobre aquesta temàtica, cal recórrer al pensament del filòsof d'origen coreà establert a Alemanya, Byung-Chul Han. Aquest autor ha abordat aquesta qüestió de manera lúcida i incisiva en el seu llibre, *La societat de la transparència*,¹ la lectura del qual ofereix l'oportunitat d'encetar un diàleg fecund entre la cultura actual i el cristianisme.

D'una banda, l'anàlisi de la transparència, amb els seus matisos tant semàntics com físics, pot enriquir la reflexió sobre l'experiència cristiana, atès que proporciona un bagatge teòric susceptible de ser utilitzat per redefinir el marc conceptual del fet religiós. De l'altra, l'estudi dels fenòmens espirituals, en particular la seva dimensió de misteri, pot contribuir a aprofundir en el significat del concepte "transparència" i les repercussions de la seva aplicació en diversos àmbits de la vida social.

Així doncs, tenint en compte la història de l'art, la filosofia, la teologia i l'experiència quotidiana és possible bastir un relat cristià que encaixi amb la preocupació actual per la transparència, és a dir, en sintonia amb els signes dels temps. Amb aquest propòsit vaig escriure *Misterio y transparencia*.²

1. BYUNG-CHUL HAN, *La societat de la transparència*, Barcelona: Herder 2015.

2. JOSEP OTÓN, *Misterio y transparencia*, Barcelona: Herder 2017.

1.2. Aclariments terminològics

Durant els darrers anys, sociòlegs, filòsofs, politòlegs i ciutadans en general s'han interessat per la transparència. Un concepte que, gràcies a la seva polisèmia, resulta útil per descriure, analitzar i interpretar molts dels processos que afecten la societat postmoderna.

De fet, es tracta d'un terme que concerneix l'àmbit de la física. En sentit estricte, és una qualitat d'alguns materials que permet veure amb nitidesa a través d'ells. Deixen passar els rajos de la llum en comptes d'absorbir-los com passa amb els cossos opacs.

Tot i relacionar la transparència amb la llum, es tracta d'una propietat que pot estar associada a unes altres fonts de radiació, com ara els rajos X, els rajos ultraviolats o els rajos gamma. Així, un cos opac per a un tipus de radiació pot ser transparent per a una altra.

Si ens centrem en la transparència respecte de la llum, trobarem que entre ella i l'opacitat hi ha una gradació. Un cos diàfan deixa passar la llum gairebé íntegrament. A través d'un cos translúcid només es veu el que hi ha al darrere, però de manera confusa, amb certa dificultat, sense poder distingir-ne els detalls.

Juntament amb transparent i diàfan caldria incloure adjectius com ara nítid, límpid o cristal·lí. En canvi, boirós, tèrbol o borrós ens remetent a la capacitat de reduir la transparència. Amb la tenebra, la foscor o l'ombra ens endinsem en el terreny de l'opacitat.

Malgrat que en la natura és possible trobar elements plenament transparents, com són l'aire o l'aigua, la majoria dels materials són clarament opacs. Alguns fenòmens, com ara la boira, la calitja o la broma es troben a cavall entre la transparència i l'opacitat. D'altra banda, el cristall i algunes gemmes ens recorden que existeix una transparència natural que la mà de l'home ha intentat imitar amb la fabricació del vidre.

Etimològicament, la paraula "transparent" prové del llatí. El prefix *trans* indica 'd'un costat a l'altre', 'a través de', i el verb *parere* significa 'ser visible', 'aparèixer'. Per tant, literalment es podria traduir com 'aparèixer a través de', encara que cal tenir en compte que en el llatí clàssic no es coneixia el terme *transparere*. Una paradoxa de la transparència, i no l'única. Vegem-ne alguns altres exemples.

Si bé identifiquem presència amb visibilitat, un objecte transparent és una presència invisible que, al seu torn, fa visible alguna cosa que no està plenament present. Percebem l'opac a través del transparent. Sense transparència, no percebríem opacitat. A més, no sempre tot el que considerem transparent ho és, o no ho és del tot. Malgrat que el tret característic de la transparència sigui la capacitat de fer visible, un objecte transparent, per definició, no ho és. La transparència és complexa, ambigua, confusa i, en ocasions, enganyosa.

Repensar la funció de diversos dispositius transparents ens pot ajudar a entendre l'abast d'aquest fenomen. Un cas interessant són les lents. Per molt transparents que siguin, mai mostren el que veiem tal com és. Alteren la imatge original: l'augmenten o la modifiquen segons les lleis de l'òptica. Però precisament quan la deformen, ens permeten percebre-la tal com és. Enganyant-nos, ens mostren la veritat.

Les vitrines i els aparadors provoquen un equívoc similar. Falsegen la realitat en donar a entendre que res no s'interposa entre l'observador i l'objecte observat. La conjunció visual no va acompanyada de la conjunció material. Permeten el contacte visual amb alguna cosa que no és tangible de manera immediata. Hom té la sensació de poder aprehendre el que contempla. En el fons, ens enreden. El mateix passa amb la peixera o l'aquari. Fan possible que ens hi sentim a dins quan, de fet, en som fora.

A més, la vitrina i l'aparador, en captar l'atenció de l'observador per mostrar-li alguna cosa, oculten altres objectes. Orienten la mirada de l'espectador vers un punt mentre que la resta del seu camp visual es difumina. Al mateix temps que transparenta una realitat, n'oculta d'altres. Alguna cosa similar passa amb els telèfons mòbils, els nous aparadors mediàtics. Capten la nostra atenció i ens passa desapercbut el que ens envolta.

El vel, la tela que cobreix una part del cos o un objecte per no ser vist, exerceix una funció inversa. Amaga alguna cosa i, a la vegada, dirigeix l'atenció vers allò que és digne de ser vist. Mentre vela, revela. Invisibilitza el que val la pena mirar. Ho oculta i, alhora, n'indica la ubicació. Insinua una presència que no deixa veure.

Aquest és el recurs emprat per l'artista d'origen búlgar, Christo, i la seva esposa, Jeanne-Claude, a les seves instal·lacions. Emboliquen amb teles

elements naturals, edificis emblemàtics, espais públics i monuments com ara el Pont Neuf de París o el Reichstag de Berlín. Aquesta estratègia d'ocultament altera la percepció i la relació de l'observador amb el paisatge circumdant o amb la mateixa construcció en conferir-li una nova rellevància o visibilitat.

La gelosia també aprofita les propietats de la transparència. En aproximar-nos, aquest enreixat es torna transparent i, en distanciar-nos-en, es fa opaca. L'individu ocult darrera d'aquest delicat entramat pot veure sense ser vist.

El terme "transparentació", utilitzat en als laboratoris, resulta força suggeridor. Significa 'manipular algun material per fer-lo visible'. Els investigadors apliquen tints i altres tècniques per donar visibilitat (transparentar) el que no es percep a simple vista: teixits vegetals, animals o humans. Aquesta expressió, amb clares connotacions científiques, també serveix en altres àmbits del saber. Així, l'anhel il·lustrat d'il·luminar, amb la llum de la raó, tots els racons de la societat i de la cultura, és, de fet, un desig de transparentació. Els arguments permeten transparentar (fer visible) la veritat que rau en una idea.

Aquests exemples fan palès que la transparència no és un fenomen tan simple com es podia esperar i, en canvi, pot ser una eina conceptual potent que inciti a la reflexió mitjançant les seves paradoxes.

En definitiva, a més del seu sentit literal, provinent de la física, és possible atribuir a la transparència un sentit figurat en virtut de les seves analogies. Designa tot allò que té un significat obvi i unívoc. Permet descriure fenòmens socials, culturals o fins i tot religiosos. Es pot aplicar el qualificatiu de transparent a quelcom clar, evident i que es comprèn sense cap dubte ni ambigüitat. La transparència pot revestir-se d'un sentit metafòric. Al seu torn, tota metàfora és, en el fons, una forma de transparència. És una idea que insinua –en deixa entreveure– una altra.

2. Una societat transparent?

La societat democràtica ha erigit la transparència com un valor que la identifica. Els darrers anys, s'ha insistit en aquesta dimensió de la gestió po-

lítica i s'ha generat una legislació que la promou en diferents àmbits de l'Administració.³

“Transparent” ha passat a ser sinònim de “públic” en el sentit que s'aplica a tota informació que no està restringida i a la qual hom pot tenir accés. S'apel·la a aquest valor cívic enfront de la xacra de la corrupció, perquè presuposa rectitud, coherència i responsabilitat. Ningú exposat a la mirada vigilant de l'opinió pública gosaria cometre una irregularitat. En canvi, la absència de transparència s'identifica amb el frau, l'engany, la manipulació o la traïció. L'opacitat traspua malícia. El corrupte és opac, simula ser qui no és i no mostra qui és realment.

Tanmateix, cal tenir en compte que es tracta de termes ambivalents. La mateixa transparència pot esdevenir un instrument de control alienant, mentre que l'opacitat pot protegir el secret de la intimitat.

2.1. La utopia de la transparència

L'obra de l'escriptor Paul Scheerbart ha estat clau per interrelacionar la transparència física i cívica. Aquest autor de novel·les de fantasia utòpica planteja a *Lesabéndio* una història imaginativa en la qual els habitants de l'asteroide Pallas s'enfronten al dilema de triar entre el progrés i la conservació de l'astre on habiten. Tot i ser publicat a Alemanya l'any 1913, aquest relat pot ser llegit com una metàfora sobre el problema actual de la sostenibilitat.

En aquesta novel·la apareixen al·lusions freqüents a la transparència. Des del punt de vista polític, els habitants de Pallas es reuneixen per prendre decisions per unanimitat, en una democràcia de plena transparència. Físicament, “els pallasians solament morien quan els seus cossos es quedaven completament secs i gairebé transparents”.⁴ I barrinaven traslladar-se a un altre asteroide “tou, gelatinós i transparent”.⁵

---

3. “Per tal de donar resposta a una demanda social que cada cop exigeix una major transparència sobre el funcionament de les administracions i els processos de presa de decisió, incloent-hi el reconeixement d'un dret ampli d'accés a la informació pública, així com una major participació en la presa de decisions.” Preàmbul de la Llei 19/2014, del 29 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern.

4. PAUL SCHEERBART, *Lesabéndio*, Granada: Traspies 2014, p. 32.

5. *Ibid.*, 81.

Malgrat el to fantàstic de l'obra de Paul Scheerbart, Walter Benjamin s'adonà d'un detall dels seus escrits que ha tingut un gran ressò i s'ha convertit en una imatge d'una societat que aspira a una democràcia real. Un món on els ciutadans tinguin accés a tota la informació per adoptar les decisions que considerin oportunes.

El filòsof berlinès recorda que Scheerbart concedeix gran importància al fet que els seus personatges habiten en cases de vidre, similars a les dissenyades per Loos o Le Corbusier. I recorda que els objectes de vidre no tenen aura. El vidre és l'enemic del misteri.⁶

La idea de la casa transparent no és nova. Sota la influència del puritanisme calvinista, les finestres dels habitatges tradicionals holandesos no disposen de cortines ni de persianes, ja que els seus habitants no tenen res per amagar. *The Crystal Palace*, edifici de ferro i de vidre construït amb motiu de l'Exposició Universal de Londres de 1851, simbolitzava, per a l'incipient moviment obrer, el triomf de la raó i esdevingué el model de la nova societat que sorgiria amb la revolució socialista.

Le Corbusier i Mies van der Rohe, d'acord amb la proposta de Scheerbart, van fer realitat l'arquitectura transparent en dissenyar cases de vidre on els espais interiors fluïssin lliurement, sense habitacions tancades per parets opaques, i es confongués el “dedins” i el “defora”.

El vidre de les cases transparents, que provoca una continuïtat gairebé total entre l'interior i l'exterior, entre l'esfera privada i la pública, és imatge de la connexió de la ciutadania amb el poder polític. La transparència arquitectònica apunta vers una societat gestionada sense la interferència d'interessos subrepticis ni de maniobres maquiavèliques.

El ciutadà modern lluita per posar al descobert els mecanismes de la vida social, l'origen profund dels comportaments humans o el sentit ocult de les manifestacions culturals. Vol que el món sigui més intel·ligible, és a dir, més transparent. La utopia moderna de la transparència ha inspirat moltes de les reivindicacions socials del segle xx. Pretén il·luminar els racons de la cultura per rescatar la Humanitat de l'obscurantisme, la superstició i la manipulació.

---

6. WALTER BENJAMIN, “Experiencia y pobreza”, a *Discursos interrumpidos*, Madrid: Taurus 1998, pp. 170-171.

Ara bé, si abandonem el terreny dels tòpics, descobrirem una transparència més problemàtica del que a primera vista pugui semblar, sobretot quan abordem determinades qüestions socials. La transparència pot ser un arma de doble tall, ja que no està exempta de provocar perillous equívocs.

2.2. La transparència distòpica

L'embranchida totalitària escapçà l'anhel de transparència de la societat europea. Els règims dictatorials responsables de la Segona Guerra Mundial van capgirar-ne el sentit. El seu poder es basava en la vigilància de la població. Els individus no podien sostreure's de la supervisió de l'Estat.

Els infants italians estudiaven en les seves lectures escolars consignes que els infonien la convicció de viure en un món transparent: "Són els ulls del Duce que et vigilen. Què és aquesta mirada? És com un àliga que desplega les ales i s'eleva cap al cel."

El nazisme va voler transparentar la condició dels subjectes amb ignominiosos símbols: jueus, homosexuals, gitanos, delinqüents, dissidents... L'obstinació del règim hitlerià, i també de l'estalinisme soviètic, a sotmetre els individus a l'escrutini del poder va aconseguir un alt grau de sofisticació.

George Orwell, amb la novel·la *1984*,⁷ va retratar l'Estat policíac, de vigilància contínua i de transparència tirànica. L'individu viu subjugat per la mirada omnipresent del *Big Brother* i pel control de la policia del pensament, mentre el poder roman ocult en la falsa transparència de la propaganda obsessiva. Els missatges clars, explícits i fàcils de comprendre contribueixen a sotmetre els ciutadans a l'engany dels seus governants.

La victòria de les democràcies parlamentàries va fer possible el renaixement del mite de la societat transparent. Les diverses lleis de la transparència en són una bona prova. I el símbol emblemàtic d'aquest ideal de transparència va ser el retorn a l'arquitectura de vidre, concretament, la cúpula del Reichstag de Berlín. Norman Foster va dissenyar una gran estructura transparent per coronar el parlament federal alemany (1993).

Ara bé, la transparència material no és sinònim de sinceritat ja que és susceptible de convertir-se en una refinada estratègia d'ocultament en fingir

puresa i confiança. Per exemple, una coneguda marca d'automòbils alemanya ha construït una fàbrica transparent. Les parets de vidre permeten seguir des de l'exterior el procés de muntatge dels vehicles. No obstant això, s'ha descobert que aquesta marca havia enganyat els seus clients falsejant els índexs contaminants dels seus cotxes. Tot un escàndol.

Sovint, l'excés d'informació no deixa de ser una tàctica sofisticada d'ocultació darrere d'una transparència aparent. La sobreinformació desinforma. "Com més informació es posa en marxa, més complicat es fa el món", afirma Byung-Chul Han.⁸ Mostrar-ho tot, sense discriminar el que és rellevant del que és anecdòtic, sense seqüenciar de manera gradual la informació perquè pugui ser assimilada, deixant que el més estrident capti l'atenció de l'observador mentre el fonamental li passa per alt, és una altra estratagema per amagar-se en el transparent. L'opacitat es camufla en la transparència.

El desenvolupament de les telecomunicacions proporciona un coneixement que simula ser immediat. Ara bé, es tracta d'una fallàcia: els mitjans existeixen i s'interposen entre l'emissor i el receptor. Són transparents: sembla que no hi siguin, però hi són. Confonem la instantaneïtat amb la immediatesa oblidant que la informació no és pura, està mediatitzada, està filtrada.

A finals dels 80, el filòsof italià Gianni Vattimo sostenia que els *mass media* exercien un paper determinant en el naixement de la societat postmoderna. No obstant això, opinava que l'esclat informatiu generat pels mitjans no contribuïa a fer una societat més transparent, més conscient de si mateixa, més il·luminada; sinó una societat més complexa i, fins i tot, més caòtica. Tanmateix, confiava en la capacitat d'aquest caos de relativitat per forjar noves esperances d'emancipació.

A partir del seu coneixement de la societat nord-americana durant la Segona Guerra Mundial, Theodor Adorno preveia que la ràdio, i després la televisió, provocarien una homologació general de la societat anàloga al món descrit per George Orwell a *1984*. En canvi, Vattimo constatava que el resultat havia estat més aviat el contrari. Malgrat els recursos esmerçats pels grans monopolis informatius, els mitjans de comunicació moderns havien desen-

7. GEORGE ORWELL, *1984*, Barcelona: Edicions 62 2005.

8. BYUNG-CHUL HAN, *La societat de la transparència*, 71.

cadena una multiplicació generalitzada de visions del món.⁹ Quelcom molt allunyat del malson totalitari.

D'ençà que Vattimo feia aquestes reflexions, les tecnologies de la informació s'han desenvolupat fins a nivells impensables per a la mateixa ciència ficció. Les imatges que ens aportaven els rajos X s'han vist perfeccionades pels escàners, les ressonàncies magnètiques i les ecografies. Les càmeres d'infrarojos han dotat de visibilitat el que s'ocultava al darrere de barreres opaques. Gràcies als satèl·lits espacials i als drons, és possible accedir visualment a punts del Planeta fins ara vetats per a l'ull humà. Telescopis i microscopis d'última generació han contribuït a fer visible el que fins fa poc era invisible. Les càmeres de videovigilància redueixen al mínim els racons d'intimitat. Ara, el món és més transparent per a la mirada humana.

Semblantment, les telecomunicacions han generat nous marcs de convivència a través de les xarxes socials. Internet emergeix com l'àgora on és possible compartir qualsevol mena d'informació. Una nova transparència informativa es configura a través dels ultramoderns recursos telemàtics. Sembla que res no es pot ocultar als ulls de la societat mediàtica.

Amb tot, anys més tard, el mateix Vattimo reconeixia que, després dels atemptats de l'11 de setembre, la transparència, que semblava anunciar una societat babèlica, plural, lliure i allunyada del control amenaçador del totalitarisme, havia configurat una nova forma de domini. El conjunt de polítiques de seguretat sorgides arran de la caiguda de les Torres Bessones "ens han tornat tan transparents que ni tan sols podem crear cap confusió, cap Babel."¹⁰

Per tant, tornaríem a una transparència dominant que confirmaria els presagis de la distopia d'Orwell. Un exemple emblemàtic d'aquesta vigilància transparent seria el polèmic escàner instal·lat als aeroports i a altres llocs de control. Els guàrdies de seguretat poden veure a través de la vestimenta dels viatgers, inclosa la roba interior, i despullen literalment els ciutadans davant seu.

Aquestes tècniques de vigilància recorden el Panòptic, el centre penitenciari ideat per Jeremy Bentham al segle XVIII, on el vigilant podia observar tots

els presoners sense ser vist. Només calia que l'intern sabés que el guàrdia el podia estar mirant en qualsevol moment per intimidar-lo fins al punt de comportar-se segons les normes establertes, sense necessitat d'exercir la violència. Michel Foucault és un dels autors que millor ha desentranat la singularitat del Panòptic. Aquest aparell arquitectònic insereix els presoners en una relació de poder. No saber quan són vigilats els obliga a autoregular-se.¹¹

2.3. La transparència postmoderna

Segurament ni Orwell ni Bentham van arribar a preveure les sofisticades estratègies del control postmodern. La figura del *Big Brother* simbolitzava el dèspota que, des del poder, controlava i subjugava la vida dels individus. En canvi, el nou context tecnològic ha posat en funcionament un mecanisme més subtil: la democratització de la vigilància.

En paraules del filòsof Byung-Chul Han, "cap mur separa el dins del fora. Google i les xarxes socials, que es presenten com a espais de la llibertat, adopten formes panòptiques. Avui, contra el que se suposa normalment, la vigilància no es fa com un *atac a la llibertat*. Més aviat, cadascú es lliura voluntàriament a la mirada panòptica. A posta, *contribuïm* al panòptic digital, en la mesura que ens despullem i exposem. L'habitant del panòptic digital és víctima i actor alhora. Aquí rau la dialèctica de la llibertat, que es fa patent com a control."¹²

Mentre que el Panòptic de Bentham pressuposa una transparència unidireccional, basada en l'ocultació de l'observador, similar a la del *Big Brother* d'Orwell, en el panòptic digital del qual ens alerta Han el control compta amb la connivència de l'individu observat. Llibertat i vigilància s'alien en la transparència de la societat postmoderna.

El Panòptic arquitectònic ha estat substituït per les xarxes socials. Els murs de confinament són reemplaçats per parets de vidre. La innovació tecnològica està mutant els sistemes de control. Ens ha fet més transparents i, en conseqüència, ha millorat les nostres condicions de vida. Però també permet conèixer els nostres hàbits i els nostres comportaments i intencions simplement

9. GIANNI VATTIMO, *La sociedad transparente*, Barcelona: Paidós 1990, pp. 78-79.

10. GIANNI VATTIMO, "Totalitarismo transparente" a *Revista de Occidente*, n. 386-387 (2013) 145.

11. MICHEL FOUCAULT, *Vigilar y castigar*, Buenos Aires: Siglo XXI 1976, p. 185.

12. BYUNG-CHUL HAN, *La sociedad de la transparencia*, 86.

analitzant les nostres dades digitals. Així mentre s'obren grans possibilitats de progrés, també creixen les amenaces a la nostra intimitat i a les nostres llibertats.¹³

Així doncs, la transparència passa a ser un concepte ambigu que ens remet tant als ideals democràtics d'honestedat i honradesa com al control dels individus per la major disponibilitat de les seves dades personals i la reducció del seu espai de privacitat. Ells mateixos, però, en són els còmplices en deixar-se arrossegar per la seducció de l'exhibicionisme mediàtic, de l'exposició pública, de l'epifania del jo. En definitiva, entre tots hem creat una transparència alienant.

Ara bé, el contrapunt és una transparència subversiva. Les cibertecnologies emprades per fiscalitzar els subjectes han esdevingut un ariet en mans dels qui lluiten contra l'opacitat dels grans centres de decisió. Julian Assange, Edward Snowden o el grup Anonymous són els nous revolucionaris que han assaltat els bastions informàtics i n'han sabotejat els sistemes de seguretat per aconseguir els seus secrets i treure'ls a la llum.

Arran de les filtracions de documentació oficial ens sorgeix el dubte de si és adequat difondre els secrets d'estat. Es pot aplicar el principi de transparència de forma indiscriminada? No resulta perillós donar a conèixer informació militar reservada? És contraproduent revelar detalls d'una investigació policial en curs? És convenient que es mantinguin el secret de sumari, el secret professional o les clàusules de confidencialitat? Els empresaris han de conèixer els informes mèdics dels seus treballadors? Els pares i educadors han de controlar els telèfons mòbils dels menors? Han de fer-se públiques totes les activitats dels representants polítics? On acaba la vida privada de les persones que exerceixen una responsabilitat pública? És necessari estar as-sabentats de les tortuositats de les instàncies governamentals? És coherent revelar els secrets dels altres des de l'anonimat? Tothom ho ha de saber tot de tothom? Queda encara espai per a la intimitat?

Conscient del sentit ambivalent de la transparència, el filòsof Francesc Torralba es pregunta si aquest anhel va acompanyat de la consciència dels

13. XAVIER DURAN I ESCRIBA, *L'individu transparent. Dels raigs X al Big Data*, Lleida: Pagès Editors 2016.

problemes que poden derivar-se d'una cultura global totalment transparent. Realment volem saber-ho tot?

Podrem suportar les piles d'escombraries que s'acumulen a les golfes de les institucions? Els secrets de família guardats des de la infància? Les trampes i les hipocresies dels qui suposadament ens estimen? Tindrem fetge per poder-les pair? Estarem disposats a veure com s'ensorren grans mites de l'honestedat? Algun dia arribarem a enyorar l'opacitat? Quanta transparència pot arribar a digerir l'estómac social? Quanta dosi de realisme podem empassar-nos per viure i quanta dosi d'idealisme ens cal per construir horitzons?¹⁴

3. Transparència i religió

L'èmfasi en la transparència de la societat actual sembla que no troba resso en el territori del que és sagrat. Les religions, amb el seu hermetisme, es resisteixen a sotmetre's a l'escrutini públic. Ara bé, no es tracta tan sols d'un mecanisme de defensa institucional; aquesta pretesa opacitat religiosa constitueix una característica fonamental de la seva essència.

Segons el teòleg alemany Rudolf Otto, l'espiritualitat, la mística o la religió, pertanyen a un àmbit que no és públic; no es racional ni s'acaba d'entendre; no és quotidià ni familiar; no es pot caracteritzar tan sols amb la paraula ni el concepte.¹⁵ Una realitat, al cap i a la fi, força opaca.

Walter Benjamin indicava que el vidre és l'enemic del misteri, i també que les coses de vidre no tenen aura.¹⁶ Les reflexions de Byung-Chul Han sobre la transparència refermen aquesta idea. Concretament, el filòsof coreà sosté que "la transparència és una figura contraposada a la transcendència",¹⁷ que "allò sant no és transparent"¹⁸ o que "la transparència està mancada de transcendència".¹⁹

14. FRANCESC TORRALBA, *Quanta transparència podem digerir?*, Lleida: Pagès Editors 2015, p. 12.

15. RUDOLF OTTO, *Lo santo. Lo racional y lo irracional en la idea de Dios*, Madrid: Alianza Editorial 2011, p. 22.

16. WALTER BENJAMIN, "Experiencia y pobreza", 170-171.

17. BYUNG-CHUL HAN, *La societat de la transparència*, 23.

18. *Ibid.*, 32.

19. *Ibid.*, 68.

La idea de transcendència ens remet a una dimensió que supera l'experiència empírica i, per tant, roman amagada lluny de la percepció humana. És, per definició, invisible. En cas contrari, s'integraria en la immanència, el món sensible. Així, segons com, transparència i transcendència poden semblar termes excloents. Referir-nos a una transcendència transparent podria ser un oxímoron, ja que es tracta de la unió de dues paraules els significats de les quals són, si més no en aparença, contradictoris o oposats.

Tanmateix, associar la transparència a la veritat i l'opacitat a l'engany dificulta la comprensió d'una divinitat poc predisposada a ser transparent. A més, la transcendència no és del tot opaca, no està completament desconnectada de l'univers tangible i experimentable, atès que li confereix sentit. A través de la significativitat de l'immanent intuïm el transcendent. En paraules de Ludwig Wittgenstein: "L'inefable (allò que em sembla misteriós i que no m'atreveixo a expressar) proporcionarà potser el rerefons sobre el qual adquireix significat el que jo podria expressar".²⁰ Al seu torn, la transparència, caracteritzada per la seva invisibilitat, pot esdevenir imatge de la immaterialitat, de l'espiritualitat transcendent.

Així, podem explorar l'univers de la sacralitat amb l'esperança de trobar punts d'intersecció entre transparència i transcendència que ens permetin aprofundir en la comprensió del significats respectius.

3.1. Un Déu opac?

Sovint la Bíblia ens presenta la imatge d'un Déu opac per remarcar-ne la inaccessibilitat, el caràcter misteriós i inefable. Aquest és el cas dels textos que descriuen la teofania del Sinai: "va aparèixer dalt la muntanya un núvol espès" (Ex 19, 16).

Moisès, tot anhelant contemplar el rostre de Déu, rep per resposta: "No podràs veure el meu rostre, perquè el qui em veu no pot continuar vivint" (Ex 33, 20). I com a màxim se li concedeix veure'n l'esquena: "quan passarà la meva glòria, t'amagaré en una esquena de la roca i et taparé amb la mà fins que jo hagi passat. Després retiraré la meva mà i em podràs veure d'esquena; però el meu rostre, ningú no el pot veure". (Ex 33, 22-23).

La imatge d'un Déu ocult en la foscor és una constant al llarg de l'Antic Testament. Durant el trasllat de l'Arca al Temple, "quan els sacerdots hagueren sortit del lloc sant, el núvol va omplir el temple del Senyor. Els sacerdots no hi podien oficiar. El núvol ho impedia, ja que la presència gloriosa del Senyor havia omplert el seu temple. Llavors Salomó va dir: Tu, Senyor, has dit que vols habitar en la foscor" (1 Re 8, 10-12). També els salmistes fan servir aquesta idea i proclamen: "L'envoltava un pavelló de fosca, aigua tenebrosa i espessa nuvolada" (Sl 18, 12) i "Foscor i nuvolades s'estan al voltant d'ell, dret i justícia sostenen el seu tron" (Sl 97, 2).

Malgrat la manca de proves arqueològiques concloents, molt probablement, el santuari del Temple de Jerusalem, el Sant dels Sants, el *Debir*, no disposava de cap finestra ni de cap mena d'il·luminació. Un cortinatge restringia l'accés al Tabernacle a fi d'evitar qualsevol intent de profanació per part d'una mirada indigna. Regnava la foscor més absoluta per evocar el "núvol dens".

El Nou Testament referma aquesta dimensió incognoscible de Déu. En el pròleg de l'Evangeli de sant Joan s'afirma: "A Déu, ningú no l'ha vist mai" (Jn 1, 18). I sant Pau reitera que Déu "habita en una llum inaccessible, aquell que cap home no ha vist mai ni és capaç de veure" (1 Tm 6, 16). El Déu bíblic sembla aixoplugar-se en la foscor, l'opacitat i el secretisme. Fins i tot una qüestió tan rellevant com "el dia i l'hora" del moment crucial és un secret que ni el mateix Fill de Déu coneix, tan sols el Pare (Mt 24, 36).

Així doncs, podem tenir la sensació que la religió s'ubica als antípodes de la transparència i, per tant, resulta inapropiada en una societat que es malfia de l'opacitat, de tot el que es resisteix a mostrar-se, perquè pot encobrir un frau o un engany.

Aleshores, resulta fàcil criticar les religions per ser quelcom incomprensible i impenetrable. Són percebudes com a enigmàtiques i opaques i, en el nostre context cultural, això s'associa a interessos subrepticis i espuris. En una societat democràtica que defensa la transparència com un valor irrenunciable, la religió suscita grans recels. Els enunciats religiosos són sospitosos d'emparar motivacions massa prosaiques que tenen ben poc a veure amb la retòrica espiritual que utilitzen. L'inefable pot servir de coartada per amagar l'inconfessable.

20. LUDWIG WITTGENSTEIN, *Aforismos. Cultura y valor*, Barcelona: Austral-Espasa 2013, p. 55.

3.2. La transparència dessacralitzadora

El desig de transparència ens recorda l'obra minimalista de l'arquitecte Mies van der Rohe. El seu llegat, com ara el pavelló alemany de l'Exposició Universal de Barcelona de 1929, s'ha convertit en l'emblema de l'anhel del pensament modern que vol explicar-ho tot, sense que quedi res d'amagat. És el símbol de la ciència, la filosofia o la democràcia, que lluiten contra qualsevol modalitat d'obscurantisme, incloent-hi el religiós.

El desig de racionalitzar la realitat, de transformar-la en quelcom transparent, és un dels grans somnis de l'ésser humà. El significat i el funcionament del món no poden escapar de la comprensió de l'intel·lecte. La filosofia i la ciència han contribuït a fer possible aquest propòsit.

Segons Ortega i Gasset, la filosofia aspira a la transparència. El seu objectiu és portar a la superfície, descobrir el que és ocult o velat. Per això és coneixia com a *alétheia*, és a dir, desocultació, revelació, desvelació, manifestació. I manifestar no és altra cosa que parlar, *lógos*. Si el misticisme és callar, filosofar implica dir, descobrir en la gran nuesa i transparència de la paraula l'ésser de les coses.²¹

La racionalització duta a terme per la ciència i per la filosofia ha provocat una crisi dels sistemes religiosos a l'Europa occidental. El sociòleg Max Weber va formular el concepte de "desencantament del món" per descriure la situació de la fe religiosa al món modern. Originalment, significava la superació de la confiança supersticiosa en la capacitat salvífica dels rituals, o sigui, el poder de dirigir la gràcia de Déu.²² Posteriorment, va servir per definir la perspectiva moderna: ja no existeixen poders ocults, tot pot sotmetre's al domini del càlcul i de la previsió. A diferència de la mentalitat de les societats tribals, només amb la tècnica i la raó n'hi ha prou per controlar el món, sense necessitat de recórrer a explicacions màgiques o religioses.

En conseqüència, el món modern ha deixat de creure en els mites religiosos perquè resultaven increïbles i perquè a través de la ciència i del pensa-

ment ha pogut afrontar molts problemes fins aleshores irresolubles. La racionalitat ha estat la portadora de progrés, benestar i llibertat, però també de la secularització. La transparència de les disciplines científiques ha desbancat l'opacitat de les religions.

L'anàlisi del fet religiós ha desmantellat moltes de les creences de l'home occidental. Els avenços científics han dessacralitzat els fenòmens extraordinaris; la psicologia, les manifestacions místiques; la sociologia, la irreprotxabilitat de les institucions. Ara bé, el ciutadà modern, en rebel·lar-se contra la concepció màgica del món, les excentricitats del misticisme i l'autoritarisme institucionalitzat, afronta la temptació de negar l'existència de tot allò que s'escapa de la racionalitat i de l'experiència empírica. La transparentació del Misteri el priva de la potencialitat de conferir transcendència a la realitat, la qual cosa ens abocaria, en paraules de Pedro Castela, a una concepció intranscendent de l'existència en totes les seves dimensions.²³

Ja Ludwig Wittgenstein advertia dels límits del discurs racional i valorava la transparència en si mateixa i no tant per la seva instrumentalització al servei de la ciència.²⁴ Així mateix, Simone Weil, tot i admetre que l'ús de la raó fa que les coses es tornin transparents, advertia que "la raó no ha d'exercir la seva funció si no és per arribar fins als misteris, fins a les veritats indemostrables que són la realitat."²⁵

D'altra banda, l'obra de Byung-Chul Han aporta algunes claus que ens poden ajudar a entendre millor la connexió entre transcendència i transparència. Concretament, aquest autor defensa la importància de certa opacitat en les relacions interpersonals. Una relació completament transparent està morta, li manca atracció i vitalitat.²⁶ El misteri és atractiu, "la negativitat del secret, del vel i de l'encobriment estimula el desig."²⁷

Una transparència excessiva pot ser un factor que estronqui el procés de coneixement mutu en precipitar-lo. La immediata esgota ràpidament l'anhel de l'altre; en canvi, el pudor estimula l'interès i la curiositat. En definitiva, en

23. PEDRO CASTELAO, *La visión de lo invisible*, Santander: Sal Terrae 2015, p. 28.

24. LUDWIG WITTGENSTEIN, *Aforismos. Cultura y valor*, 41-42.

25. SIMONE WEIL, *Cuadernos*, Madrid: Trotta 2001, pp. 832-833.

26. BYUNG-CHUL HAN, *La sociedad de la transparencia*, 14.

27. *Ibid.*, 29.

21. JOSÉ ORTEGA I GASSET, "¿Qué es filosofía?" a *Obras completas*, vol. VII, Madrid: Revista de Occidente 1964, p. 342.

22. MAX WEBER, *L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme*, Barcelona: Edicions 62 1994, p. 143.

la relació entre l'ésser humà i la divinitat, la transparència total, entesa com a absència de misteri, pot resultar una trava. Per això, la plena transparència pot ser problemàtica i entorpir la relació amb Déu.

La filòsofa Simone Weil és conscient d'aquesta dificultat: "Si no hi hagués cap realitat transparent, no tindríem cap idea de Déu; però si totes les realitats fossin transparents, no estimaríem més que la sensació de la llum i no Déu."²⁸ Dit amb unes altres paraules, si Déu s'amagués completament en l'opacitat, no podríem ni tan sols sospitar de la seva existència. En canvi, si tot fos plenament transparent, tal com sembla que reclama la modernitat, no podríem albirar el Misteri que ens transcendeix.

3.3. La transparència teofànica

A més de preguntar-nos per la transparència del Misteri també ens podem plantejar si la mateixa transparència no és quelcom misteriós, atès que evoca l'eteri, l'evanescent, l'immaterial. Novament, la història de l'art ens ofereix claus d'interpretació per ajudar-nos a entendre el sentit dels termes transparència i opacitat.

Mies van der Rohe no és l'únic arquitecte de la transparència. Bruno Taut va dissenyar el Pavelló o Casa de Cristall construït per a l'Exposició de Colònia de 1914. Es tractava d'una estructura amb forma de cúpula de vidre que ha servit d'inspiració per a la Torre Foster de Londres o la Torre Agbar de Barcelona. L'obra de Taut ens presenta una transparència menys racionalista i més misteriosa. Ens introdueix en una transparència amarada d'una atmosfera enigmàtica i suggeridora, com la de les catedrals medievals. Des d'aquesta perspectiva, religió i transparència no serien termes tan contradictoris.

Bruno Taut creia que la llum i la transparència eren les principals característiques d'una arquitectura ideal del futur. Amb el seu Pavelló va demostrar tècnicament que el vidre podia ser utilitzat en la construcció, però també volia mostrar com aquest material influïa en les emocions humanes i així bastir una utopia espiritual.

Segons José Luis Sanz Botey,²⁹ endinsar-se en el Pavelló de Cristall de Taut comportava engagar un procés de coneixement, com en una experiència iniciàtica, màgica, espiritual. El visitant n'havia de sortir totalment transformat. La llum de colors de la cúpula de vidre ho amarava tot, incloent-hi el cos del visitant, que es veia sotmès a un procés de purificació. "Una persona que pugui veure i gaudir diàriament les delícies del vidre ja no serà capaç de cometre més actes vandàlics", havia proclamat Scheerbart.³⁰ El vidre té, doncs, una funció essencialment purificadora i redemptora.

És evident la influència del gòtic³¹ en el caire espiritual de la proposta de Scheerbart, plasmada en l'obra de Taut. Per al novel·lista alemany "l'arquitectura de vidre converteix les habitacions humanes en alguna cosa semblant a les catedrals, de manera que hauran de produir-nos els mateixos efectes".³² Les parets del Pavelló de Taut estaven decorades amb inscripcions de versos de Scheerbart que reforçaven la idea de la transformació interior a través de la transparència. Per exemple: "El cristall de colors / Destrossa l'odi". Aquestes descripcions recorden la sensació que hom pot experimentar a l'interior de la Sagrada Família de Barcelona.

La transparència és una presència que percebem com a absència. És el paradigma de l'invisible, de la sublimitat de la dimensió espiritual. Les seves característiques físiques evoquen la subtilitat, la immaterialitat, la intangibilitat. Expressa l'anhel de desmaterialització i també simbolitza la sinceritat, l'autenticitat i la puresa.

Tenint en compte aquest punt de vista, no és gens estrany que a les fonts bíbliques puguem trobar, a més de referències a l'opacitat de Déu, fragments

28. SIMONE WEIL, *Pensamientos desordenados*, Madrid: Trotta 1995, p. 30.

29. JOSÉ LUIS SANZ BOTEY, *Arquitectura en el siglo xx: la construcción de la metáfora*, Barcelona: Montesinos 1998, pp. 30-31.

30. PAUL SCHEERBART, *La arquitectura de cristal*. Colegio Oficial de Aparejadores y Arquitectos Técnicos de Murcia 1998, p. 210.

31. Segons l'abat Suger de Sant Denis: "L'obra noble brilla, però en ser noblement brillant / il·lumina les ments a mesura que avancen a través de les llums autèntiques / fins arribar a la llum veritable, on Crist és la verdadera porta de llum. / La porta daurada determina la qualitat d'aquesta llum interior. / La ment embotornada s'eleva cap a la veritat a través d'allò material. I, en veure aquesta llum, resorgeix de la seva anterior presentació." Citat a JUAN MANUEL MEDINA DEL RÍO, "La luz gótica. Paisaje religioso y arquitectónico de la época de las catedrales", a *Hispania Sacra*, LXV, Extra I (2013) 102-103.

32. PAUL SCHEERBART, *La arquitectura de cristal*, 173.

que atorguen a la transparència un sentit espiritual i transcendent. Un dels exemples més clars seria la nuesa edènica que posa en relleu l'harmonia en la relació de l'ésser humà amb Déu i amb la Creació (Gn 2,25).

La transparència, la lluentor o la claredat també formen part de l'escenografia que acompanya les diferents teofanies descrites a la Bíblia. Al Sinaí, Moisès, Aaron i altres acompanyants "van veure el Déu d'Israel. Tenia sota els peus com un paviment de safir, d'una nitidesa com la del cel mateix" (Ex 24, 10). El llibre de l'Apocalipsi recupera aquesta imatge: "i per terra s'estenia com un mar de vidre semblant al glaç" (Ap 4, 6 i Ap 15, 2), que concorda amb la descripció de la Nova Jerusalem: "La muralla era tota de jaspi, i la ciutat, d'or brunyit semblant al cristall més pur" (Ap 21, 18). Aquests exemples bíblics posen en relleu la capacitat de la transparència, entesa com a característica física, per referir-se al misteri, la puresa i la invisibilitat, atributs del diví.

A més d'aquesta utilització literal del seu significat, els textos bíblics també recorren al sentit figurat. La idea de transparència és present en la Bíblia per mostrar com la revelació no és res de fosc, ocult o secret, és a dir, opac. Per això el salmista proclama: "els manaments del Senyor són transparents, il·luminen els ulls" (Sl 19, 9).

L'Evangeli es presenta com una reivindicació de la transparència: "No hi ha res d'amagat que no s'hagi de descobrir, ni res de secret que no s'hagi de conèixer" (Mc 4, 22). La predicació de Jesús és un exercici de transparència: "Jo he parlat al món obertament. Sempre he ensenyat a les sinagogues i al temple, on es reuneixen tots els jueus. Mai no he dit res d'amagat" (Jn 18, 20). Així mateix, convida els deixebles a donar a conèixer el que els ha estat revelat: "Allò que us dic en la fosca, digueu-ho a plena llum, i allò que sentiu a cau d'orella, pregoneu-ho des dels terrats" (Mt 10, 27).

Les paraules de Jesús denoten un gran sentit comú capaç d'il·luminar els seus oients. Encara que els continguts religiosos exposats en els textos bíblics fan referència a un Misteri que desborda la racionalitat humana, sovint el seu missatge es tradueix en termes comprensibles que es basen en la lògica i rebutgen la religió com una forma d'opacitat encobridora de conductes injustificables. Entesa així, la transparència no dissol el misteri que la religió pretén transmetre, sinó que el purifica. De fet, és una aliada del misteri ja que gràcies a ella se'ns mostra, se'ns revela.

Aquesta era la missió dels profetes de l'Antic Testament, denunciar la hipocresia, desvelar les motivacions reals emparades en l'opacitat de comportaments pretesament religiosos. Reivindicaven, potser sense saber-ho, una religió més transparent.

4. Transparència i espiritualitat

Un cop analitzat el caràcter polivalent de la transparència en relació amb la transcendència, també la podem reivindicar com una invitació a treballar la pròpia interioritat per tal que esdevingui un espai on Déu es pugui manifestar. En aquest procés, la immanència és percebuda com un àmbit on es transparenta el transcendent.

4.1. La transparència interior

María Zambrano, una de les grans pensadores en llengua espanyola, ha reprès el testimoniatge dels místics del Segle d'Or i l'ha sabut conjugar magistralment amb les aportacions del pensament modern.

Per a aquesta autora, l'ésser humà cerca la transparència amb la seva paraula i amb la seva vida fins al punt d'afirmar que "té la vocació de la transparència, encara que no l'aconsegueixi". Segons Zambrano, "busquem l'experiència originària en el més profund, en el més alt, a tot arreu, a veure si la trobem. Transparència que també pot ser anomenada manifestació i, en un grau més pur i més alt, revelació".³³

A través de la seva anàlisi de la interioritat a sant Agustí aprofundeix sobre la relació entre la transparència humana i el coneixement de Déu. El bisbe d'Hipona confessa que el seu cor està embotornat i "ni a mi mateix transparent!". Zambrano considera que en el cor regna un estat de confusió. Fins i tot, quan el sentim bategar, és perquè fuig cap a un altre; és a dir, s'ha alienat. La dispersió i la foscor reclamen claredat i unitat. Per a Agustí, serà l'amor el que li conferirà aquesta unitat; és enamorant-se de la veritat com ho aconseguirà. D'aquesta manera, la transparència del cor és de fet la seva revelació.³⁴

33. MARÍA ZAMBRANO, "A modo de autobiografía", a *Anthropos*, n. 70-71 (1987) 69.

34. MARÍA ZAMBRANO, *La agonía de Europa*, Madrid: Trotta 2000, p. 78.

En aquest context, María Zambrano reconeix l'impacte que li va produir en la seva joventut la lectura de Rudolf Otto. L'autora prefereix el terme "el sagrat" a "el sant". El primer s'adsciu a un espai on no s'acaba de manifestar en plenitud. Zambrano interpreta la seva experiència d'aquella època com "el començament de la transformació del simplement o complexament sacre, en quelcom transparent, en quelcom diví".

Així doncs, distingeix el que és sagrat del que és diví. El sagrat "és mut, fa senyals, atreu, un s'hi pot quedar enganxat". En canvi, "el diví" ens salva d'aquesta situació perquè és precisament el contrari: la transparència, "la presència que volíem trobar sempre i que encara que no la trobem, la sabem, és aquí."

Defineix la filosofia com "la transformació del sagrat en el diví". L'entrançable, perennement fosc aspira a ser salvat en la llum i com a llum. Sempre havia cregut "en la llum del pensament més que en cap altra llum" i utilitza el terme "aurora", de connotacions nietzscheanes, per referir-se a aquesta llum que és "mediació entre el sagrat i el diví". Compara aquesta transformació interior que li aporta la filosofia amb l'experiència de "qui ha estat en el fons d'una mina i ascendeix cap a la llum."³⁵

4.2. La transparència evangèlica

La predicació de Jesús és una denúncia contra la manca de transparència dels seus coetanis, tot i que són gent molt religiosa. Critica amb duresa l'actitud dels fariseus, que apareixen ridiculitzats de manera habitual als Evangelis. Els acusa d'hipòcrites. Aparenten que són transparents, en fer públics els seus sentiments, però en realitat s'amaguen al darrere de les seves gesticulacions (Mt 6, 2). La seva sobreactuació recorda la transparència de l'aparador de les actuals xarxes socials. En realitat, són veritables exhibicions i no pretenen cap altra cosa que esdevenir el centre d'atenció. L'objectiu és ser vistos. Jesús compara aquesta manca de correspondència entre l'exterior i l'interior de la persona amb un sepulcre blanquejat per fora i podrit per dins (Mt 23, 27).

El divorci existent entre la correcció de les formes externes i les autèntiques actituds del cor és una forma d'opacitat que a la Bíblia és presentada com un obstacle, una resistència que impedeix l'accés a Déu. La sinceritat és un requisit previ per al seu coneixement.

Ara bé, malgrat que la transparència sigui una condició per a la trobada amb Déu, aquest encontre es produeix en la discreció de la intimitat: "En canvi, tu, quan preguis, entra a la cambra més retirada, tanca-t'hi amb pany i clau i prega al teu Pare, present en els llocs més secrets; i el teu Pare, que veu el que és secret, t'ho recompensarà" (Mt 6, 6). L'autèntica transparència s'esdevé en un lloc amagat. A la penombra de la seva intimitat, l'ésser humà és vist tal com és i no tan sols en la seva aparença. Aleshores està preparat per acollir la presència del Misteri. Així es compleix la benaurança dels nets de cor que veuran Déu (Mt 5, 8).

La introspecció, l'autotransparència, la sinceritat amb un mateix són condició necessària per intuir la presència amagada de Déu. Altrament no és possible testificar-la. Qui viu en veritat respecte a si mateix, evitant la mentida, la ignorància i l'autoengany, fa visible d'alguna manera la imatge de Déu. Al cap i a la fi, la santedat consisteix a transparentar el Sant.

Simone Weil identifica la docilitat interior amb la transparència: "aquesta obediència de les coses és per a nosaltres, en relació amb Déu, allò que la transparència d'un vidre és en relació a la llum."³⁶ L'ésser humà que ha treballat la seva interioritat per fer-la més transparent està en disposició de transparentar Déu amb les seves actituds, capteniments, paraules i sentiments. Es tracta de l'acompliment de la màxima de sant Pau: "Ja no soc jo qui visc; és Crist qui viu en mi" (Ga 2, 20).

Paradoxalment, en l'opacitat –o sigui, en el lloc més secret– es manifesta la transparència autèntica. En la penombra de la relació íntima, l'ésser humà és vist tal com és i no en el seu aspecte extern. En el secret, descobreix com la seva mirada és corresposta. Aquest moment es revesteix d'aura, d'encant. En la intimitat de la cambra, la realitat desborda la seva limitació i posa l'individu en contacte amb una dimensió que el transcendeix.

35. MARÍA ZAMBRANO, "A modo de autobiografía", 72.

36. SIMONE WEIL, *Autobiografía espiritual i altres escrits de Marsella*, València: Denes 2008, p. 72.

4.3. La transparència reveladora

La transparència és un element decisiu en el procés espiritual. Sense l'autotransparència, difícilment l'ésser humà pot accedir al misteri de la divinitat. L'experiència de conversió de personatges com sant Agustí fa palès de quina manera la revelació està íntimament vinculada a l'autoconeixement. Aquest és el sentit de la imatge del castell de diamant descrita per santa Teresa d'Àvila.

Pel que fa al dilema de si ens trobem davant d'una teofania –una revelació explícita de la divinitat– o una diafanitat –una eliminació dels destorbs que entelen la visió del món– podem aventurar-nos a plantejar que el problema de la transparència ens aboca a una triple transparentació. A mesura que l'individu es transparenta, percep la transparència de la realitat i, d'aquesta manera, es revela o es transparenta el mateix Déu.

En aquest context, cal recordar les paraules de Teilhard de Chardin: “el gran misteri del cristianisme no és exactament l'Aparició, sinó la Transparència de Déu en l'Univers”.³⁷ En conseqüència, com afirma Lluís Duch, és necessari que les paraules, els esdeveniments i el mateix home siguin transparents, per poder identificar el plus de significació i de vida amagat en tots els esdeveniments de l'existència humana. Això requereix inexcusablement un “cor sacramental”, l'únic capaç de preparar l'ésser humà per a la lectura dels símbols.³⁸

En opinió de Leonardo Boff, la transparència és una categoria intermèdia entre la transcendència i la immanència; participa de totes dues i es comunica amb totes dues. Entén la “transparència” com la presència de la transcendència dins de la immanència; és a dir, la presència de Déu dins del món, i del món dins de Déu. Aquesta presència transforma el món, de merament humà, en transparent a la transcendència present dins d'ell. El món no és negat, sinó afirmat. Amb tot, no és únicament “món”; és a més el lloc i la mateixa manifestació emergent d'allò que és més que món, del Transcendent, de Déu.³⁹

Aquesta conjunció de transparències és el nucli de l'experiència espiritual. A mesura que l'ésser humà avança en la seva autocomprensió i en el coneixement

de la realitat, albira el Misteri. Aleshores el món esdevé prou transparent per revelar el Creador i l'individu pot transparentar la presència de l'Inefable que inunda de sentit la seva existència.

5. La transparència polièdrica

Fins ara hem repassat les ambigüitats, les polisèmies, els matisos i les paradoxes de la transparència, així com les seves repercussions en la reflexió sobre el sagrat. Ara ens fixarem en determinats dispositius que transparenten i oculten: la lent, l'aparador, el vel i la gelosia. Són metàfores que ens mostren els límits d'una transparència idealitzada per la nostra societat. I, alhora, ens permeten esbrinar la seva relació amb la transcendència. Les aportacions de Byung-Chul Han il·luminaran aquesta reflexió.

5.1. La lent

La ciència moderna ha donat proves de la seva eficàcia en transparentar la realitat i mostrar les lleis que n'expliquen el funcionament. Tanmateix, els esforços per fer intel·ligible el món han topat sovint amb la resistència de les religions. Per això, la religió sol ser vista com un sediment cultural d'una altra època i Déu, com un concepte obsolet i retrògrad.

La raó ha actuat com una lent poderosa. A través de l'aparell conceptual i de l'utilatge tecnològic pertinents, la ciència ha despul·lat el que és sagrat dels misteris que l'embolcallen. S'ha dedicat a treure a la llum els engranatges psicològics i sociològics que pretesament provoquen l'experiència espiritual o que regeixen els comportaments religiosos.

Ara bé, encara que la transparència de la lent de la racionalitat permet veure l'imperceptible a simple vista, alhora deforma el que mostra, realça un aspecte, l'engrandeix i, centrant l'atenció en un punt, n'oculta d'altres. Ofereix una visió de la realitat intencionadament esbiaixada. L'anàlisi científica i filosòfica de les religions ha il·luminat aquesta dimensió de l'existència humana, però també ha propiciat un cert reduccionisme simplificat en excés un fenomen prou complex. El resultat ha estat el desencantament del món, una cultura que ha renunciat a la dimensió transcendent, abocant l'ésser humà a resignar-se a viure en una immanència intrascendent.

37. TEILHARD DE CHARDIN, *El medi diví*, Barcelona: Nova Terra 1968, p. 153.

38. LLUÍS DUCH, *Transparència del món i capacitat sacramental*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1988, p. 308.

39. LEONARDO BOFF, *Experimentar a Dios. La transparencia de todas las cosas*, Santander: Sal Terrae 2002, p. 9.

D'altra banda, les religions també han aplicat la seva lent particular sobre la immanència per destacar uns aspectes determinats que atorguen un sentit sagrat a la realitat. Posen l'èmfasi en detalls en aparença irrelevants que, paradoxalment, confereixen un sentit de totalitat a l'existència. Fan que ens fixem en dimensions gairebé imperceptibles que en la vida ordinària ens poden passar per alt. Les pràctiques religioses les amplifiquen per tal que ens adonem de la seva presència i del seu potencial de significativitat.

Sovint, aquesta lent religiosa fa visible allò que la societat pretén ocultar: el patiment. El pobre, el malalt, el nouvingut, l'ancià o el dissortat, bandejats del panorama social, reben l'atenció de l'esguard religiós a fi que, com en el cas del bon samarità, siguin atesos des de la solidaritat i la compassió.

I aquesta mirada també ressalta els errors i els defectes perquè siguem capaços d'esmenar-los. La lent religiosa posa de manifest les iniquitats dissimulades tant en l'entramat cultural com entre els plecs de l'interior dels individus. El profetes de l'Antic Testament, Jesús a l'Evangelí i els mestres espirituals han interpel·lat els seus interlocutors tot desvelant les intencions amagades i perverses. Amb una voluntat clarament purificadora, el discurs religiós pretén transparentar aquests destorbs interiors, i també criticar les arbitriarietats i denunciar les injustícies. Sense un exercici d'autotransparència, el creient pot autoenganyar-se i aparentar comportar-se religiosament quan, de fet, les seves motivacions no concorden amb els principis ètics de la religió que pretén professar.

5.2. L'aparador

Les religions ens recorden que el diví resideix en el misteri de la intimitat. En canvi, l'exhibició és, sovint, una forma d'emascarament sota una aparença falsa. La transparència no deixa de ser un mite de la societat mediàtica que es vanagloria de veure-ho tot i d'ensenyar-ho tot. Però aquesta suposada sinceritat forma part de la fal·làcia postmoderna.

El filòsof Byung-Chul Han és molt crític amb aquest abús de la transparència. Denuncia que qualsevol objecte, convertit ara en simple mercaderia, es veu obligat a estar exposat per ser. En desapareix el valor cultural a favor del valor d'exposició. No és important per existir sinó per ser vist.⁴⁰ La societat

40. BYUNG-CHUL HAN, *La societat de la transparència*, pp. 21-22.

exposada és una societat pornogràfica. Tot està girat cap enfora, descobert, despul·lat, desvestit, nu...⁴¹ sotmès a "la tirania de la visibilitat".⁴² És una transparència irreverent i obscena.

La societat postmoderna corre el risc de ser un món desencantat i mercantilista. El filòsof coreà fa un terrible diagnòstic sobre la nostra societat: "El món no és avui cap *teatre* en el qual es *representen* i es *llegeixen* accions i sentiments, sinó un *mercat* en què s'exposen, es venen i es consumeixen intimitats".⁴³

Els aparadors, on els establiments comercials presenten els seus productes, s'han convertit en l'emblema de la transparència. La publicitat mediàtica i les xarxes socials han revolucionat la capacitat d'exposició. El potencial tecnològic ha trivialitzat la visibilitat fins a atorgar-li una funció lúdica. Com més cridaner, més eclipsa el que és discret. La cridòria silencia els murmuris. És una transparència frívola i superficial que, en comptes d'erradicar el que és subreptici, el reforça fent ús de mètodes sofisticats.

Aquest exhibicionisme compulsiu, aquest imperi de les aparences, ens recorda els fariseus caricaturitzats en els textos evangèlics. La societat postmoderna no deixa de ser una nova versió del fariseisme de l'antigor més preocupat pel judici de les mirades que per la veritat. Paradoxalment la cultura que presumeix de transparent no es correspon amb el regne de l'autenticitat. La simulació i la hipocresia s'ofereixen com a mecanismes de defensa enfront de la pressió de la visibilitat impúdica. Una sinceritat insolent sembla que ha substituït el diàleg respectuós. La imitació ha suplantat el que és genuí. S'arriba a confondre l'originalitat amb el mestratge en l'art de la còpia. Ens trobem davant d'una transparència contrària a la transcendència, a la profunditat. Per això és urgent recuperar la força de la intimitat, de l'autenticitat, de la veritat.

5.3. El vel

En la seva crítica a la banalitat de la cultura postmoderna, el filòsof Han defensa la necessitat de certa manca de transparència de l'altre per mantenir

41. *Ibid.*, 25.

42. *Ibid.*, 27.

43. *Ibid.*, 59-60.

viva la relació i reivindica el “dret al secret” proposat per George Simmel.⁴⁴ “La negativitat del secret, del vel i de l’encobriment estimula el desig i intensifica el plaer. Així, el *seductor* juga amb màscares.”⁴⁵ “El joc amb l’ambigüitat i l’ambivalència, amb secrets i enigmes, augmenta la tensió eròtica,”⁴⁶ un joc ben diferent a la grotesca obscenitat que aposta per l’explicitació.

Tot citant novament Simmel, afirma que “la transparència treu a les coses tot ‘encant’”.⁴⁷ L’èsser humà no en té prou amb la cruïlla de la informació que li aporta una transparència freda, immediata, calculada, indecorosa, gairebé grollera. Aquesta manca d’“encant” mostra el seu rostre més perniciosos en les relacions humanes. “Una relació transparent és una *relació morta*, a la qual li manca l’*atracció*, la *vitalitat*”,⁴⁸ ja que “on domina la transparència, no es dona cap espai per a la confiança.”⁴⁹ I adverteix que “l’amor sense llacuna de visió és pornografia”⁵⁰. Per a ell, “la pornografia està mancada d’interioritat, abstruït i misteri”.⁵¹

El filòsof Francesc Torralba coincideix amb els plantejaments de l’autor coreà. Defensa que la cultura global de la transparència no pot transgredir el secret, perquè llavors el que queda ja no és la transparència, sinó l’exhibició de les intimitats confessades, l’imperi de la pornografia emocional, mental i espiritual, la transgressió de la privadesa que l’altre ens ha revelat a cau d’orella.⁵²

Certes formes de transparència trivialitzen. Un món completament transparent sembla condemnat a la superficialitat més estèril. Han denuncia amb duresa que “la societat de la transparència és una *societat sense poetes*”.⁵³

Aquest autor proposa diferenciar experiència i vivència. Per a ell, “l’experiència té conseqüències, de les quals sorgeix la força de la transformació.

44. *Ibid.*, 13.

45. *Ibid.*, 29.

46. *Ibid.*, 30.

47. *Ibid.*, 30.

48. *Ibid.*, 14.

49. *Ibid.*, 83.

50. *Ibid.*, 15.

51. *Ibid.*, 48.

52. FRANCESC TORRALBA, *Quanta transparència podem digerir?*, 19.

53. BYUNG-CHUL HAN, *La societat de la transparència*, 67-68.

En això es diferencia de la vivència, que deixa intacte el que ja existeix.”⁵⁴ La transparència pot ser una vivència, però per convertir-se en experiència, és a dir, per assumir certa profunditat, necessita passar per un procés en el qual la foscor, el que és desconegut, juga un paper fonamental.

Per a Han, “tant el pensament com la inspiració demanen un buit”.⁵⁵ Aquest buit, aquesta distància, aquesta separació s’ha concretat culturalment en un objecte: el vel. Mostra i oculta, atreu i frena, suggereix i protegeix. És un element fonamental en la seducció. Enfront de la transparència aparent de la hipocresia, sorgeix l’atracció per l’implícit. Descobrir què amaga el vel és un al·licient; alimenta el desig. El críptic desafia l’enginy.

El vel és un recurs cultural que resguarda la profunditat de la indiscreció desvergonyida. Friedrich Nietzsche al·ludeix a la persona prudent que “es tapava la cara amb vels i enterbolia la seva aigua perquè ningú no veiés a través d’ell ni sota d’ell”.⁵⁶

La idea del vel és important en les relacions humanes i també en la relació de l’èsser humà amb el sagrat. En paraules de Wittgenstein, “per a l’home, l’etern, l’important, està cobert amb freqüència amb un vel impenetrable. Sap que allà baix hi ha alguna cosa, però no la veu.”⁵⁷ Pel que fa a aquesta qüestió, Han assenyala que l’espai d’allò sant no és transparent sinó més aviat sinuós. Per això, tot citant Slavoj Žižek, considera que en aquest àmbit és obligat transitar per meandres recargolats.⁵⁸

En definitiva, una èmfasi exagerada en el valor de la transparència pot constrènyer la profunditat que l’èsser humà precisa. Segurament aquesta és la intuïció originària de les religions i d’aquí la seva reivindicació del misteri que sovint és interpretada com una opacitat perversa. El que és real no pot ser captat a simple vista en tota la seva fondària. Cal una mirada respectuosa, prudent, que no aspiri a veure més del que és adient. El vel allunya el que mereix ser vist de les mirades que encara no estan preparades. És una opacitat provisional, condicionada, que prepara el camí a una transparència responsable.

54. *Ibid.*, 53.

55. *Ibid.*, 15.

56. FRIEDRICH NIETZSCHE, *Així parlà Zaratustra*, Barcelona: Quaderns Crema 2007, 234.

57. LUDWIG WITTGENSTEIN, *Aforismos. Cultura y valor*, 145.

58. BYUNG-CHUL HAN, *La societat de la transparència*, 32.

Les religions són vels culturals que protegeixen el Misteri de mirades indiscretes i els individus de la incommensurabilitat que els sobrepassa. No debades, Moisès s'havia de cobrir amb un vel quan transmetia als israelites el que havia parlat amb Déu (Ex 34, 29-35).

5.4. La gelosia

L'ésser humà no pot accedir directament al Misteri, perquè llavors deixaria de ser misteriós. Si fos experimentable, seria un element més de la immanència, incapaç d'aportar un sentit transcendent. Per això, cal entendre la transcendència del Misteri com una conseqüència de la seva profunditat. Misteri no és l'antònim d'intel·ligible, sinó de superficial. Per a Nietzsche, "tot el que és profund estima les màscares; les coses més profundes tenen fins i tot odi per la imatge i l'analogia".⁵⁹

Així, la transparència no entra en contradicció amb la profunditat. Segons el filòsof alemany, precisament "els lúcids, els decidits, els transparents, aquests són per a mi els més astuts dels que saben callar; perquè tan profund és llur fons que ni tan solament l'aigua més clara no el delata".⁶⁰

Malgrat les seves imperfeccions, l'experiència religiosa té vocació de profunditat. Això no treu que pugui ser transparent, però no es tracta pas d'una transparència immediata ni frívola. És una transparència matisada per la gelosia de la interioritat. La distància és un factor determinant en el grau de transparència de la gelosia i, anàlogament, en l'exploració de la pròpia interioritat. La llunyania oculta. Com més s'apropa l'individu a les seves regions interiors, amb més nitidesa podrà copsar la transcendència que amara la realitat. I, al seu torn, ell mateix transparentarà el Misteri.

Així, és possible entendre la mística no pas com un procés secret i opac sinó, ben al contrari, com la plenitud de la vocació a la transparència que concerneix tot ésser humà. El místic s'aproxima a la gelosia del seu inconscient i treballa per dotar-lo de transparència tot superant turbulències i esculls. La recerca interior condueix a un autoconeixement alliberador; venç les opacitats que enterboleixen la nostra percepció del món i dels altres.

59. FRIEDRICH NIETZSCHE, *Més enllà del bé i del mal*, Barcelona: Edicions 62 2000, p. 94.

60. FRIEDRICH NIETZSCHE, *Així parlà Zaratustra*, 234.

En ocasions, els místics descriuen la trobada amb el diví com una experiència de foscor, és a dir, opaca. La proximitat a la gelosia pot generar una transparència tan gran que provoqui astorament i resulti difícil d'assimilar per la desmesura. La llum il·lumina i enlluerna. La saturació obnubila. L'excés pot resultar gairebé tan obscur com la absència.

En tot cas, no es tracta d'una interioritat autocondescendent, replegada en un mateix, sinó d'una mística dels ulls oberts, compromesa amb la realitat. No eludeix ni de bon tros la confrontació amb les pròpies ombres, ni es conforma a contemplar la realitat des de prejudicis distorsionadors. Mira amb atenció el real fins a captar-ne la transparència. Aleshores és possible intuir la presència d'un Déu disposat a fer-se no res (Fl 2, 7) en solidaritat amb les víctimes del món; un comportament opac, incompreensible, en un món presidit pels interessos egoistes.

6. La transparència narrativa

L'experiència religiosa es resisteix a quedar reclosa en categories simplistes. Normalment necessita fer ús de la paradoxa o del relat, perquè, en el fons, el Misteri es manifesta a través d'una transparència anàloga a la utilitzada per l'escriptor en la seva obra. El sagrat es revela subtilment, i no pas de manera impúdica. Es mostra i s'amaga. S'insinua i desconcerta. Reclama la complicitat del subjecte que necessita espais de buidor i silenci per assimilar el que ha viscut. Així, és possible entendre el procés de descobriment de la dimensió transcendent com una transparència gradual, intermitent, progressiva, en la qual l'individu va assimilant continguts que el superen.

Tota narració és un joc de seduccions entre l'autor i el lector. El primer traça un recorregut sinuós farcit de suggeriments, insinuacions i disjuntives. Planteja un tema, l'abandona, n'enceta un altre, reprèn l'anterior... Això sí, sense mostrar de manera evident el missatge del text fins al final. Si ho fes, l'obra perdria l'encant.

L'escriptor dosifica la informació tot obligant el lector a processar-la per elaborar unes conclusions pròpies amb l'esperança que coincideixin amb les seves. Li provoca situacions per fer-lo reaccionar i n'espera també la discrepància per tal d'establir un diàleg fecund i silencios.

El lector ha de submergir-se en aquest laberint literari i col·laborar en la construcció d'un univers de complicitats. Llegeix el llibre d'un altre i l'enriqueix amb la seva particular aportació d'imatges, emocions, records i idees. Lluny de ser un simple receptor d'informació, es fa seu el text. S'endinsa en els seus secrets i, al seu torn, el text impregna el més pregon de les seves entranyes. Aquesta cooperació, en principi inconscient, li permet anar captant progressivament el sentit de l'obra.

Si la transparència fos total i l'autor exposés de manera explícita la seva tesi sense recórrer a cap artifici literari, l'obra perdria l'atractiu. I, pitjor encara, no afectaria la intimitat del lector, amb la qual cosa aquest romandria aliè a la transformació que la lectura li proposa.

El lector necessita l'estímul del misteri per sentir-se desafiat, interpel·lat i impel·lit a submergir-se en el text. Conèixer per endavant el desenllaç o l'evolució dels personatges, malbarataria l'interès del llibre. La manca de transparència manté al lector en tensió, atent a l'esdevenir de la història, mentre l'escriptor el condueix amb saviesa pels revolts de l'obra.

Llegir un resum no supleix l'experiència de confrontar-se amb el text que reclama una implicació personal. No hi ha dreceres possibles. Cal esperar, llegir amb atenció fins que al final totes les peces encaixin. Només aleshores els diferents elements esdevenen transparents. En aquest instant, la transparència transcendeix la literalitat de les paraules. Eleva la seva profunditat més enllà del text.

Déu actua com un escriptor que es revela i s'amaga en la immanència. Sedueix, atreu, desafia, interpel·la, desconcerta el lector que no pot ser un simple espectador del que succeeix. S'ha d'implicar. Cal la seva complicitat. Va entenent el sentit ocult del text i, de retruc, s'autodescobreix. Aleshores se li va desvelant qui és l'autor i quines són les seves intencions.

Llegit així el text de la immanència, podem intuir un sentit per al patiment, la gran opacitat de la vida. Simone Weil, influïda pel pensament estoic, compara la realitat amb una frase escrita diverses vegades amb tinta vermella i blava. Qui sap llegir s'adona que el contingut és idèntic i no li importa el color. Qui no en sap només hi veu diferències. Semblantment, per a qui ha culminat el procés interior, tots els esdeveniments són sempre "la vibració de la mateixa paraula divina, infinitament dolça". Això no vol dir que la persona s'hagi

alliberat definitivament del dolor, però el sofriment ja no serà l'essencial sinó, més aviat, un color que adopten les circumstàncies portadores d'un missatge de Déu.⁶¹

Carles Cardó, testimoni de moments històrics de gran foscor, planteja la necessitat de l'experiència de la nit per adonar-nos del sentit del dia. "Per una divina paradoxa, la tenebra és transparent i la llum és opaca."⁶² I proposa aquesta metàfora per entendre com afrontar les adversitats: "Heus ací per què Déu visita amb desolació els homes i els pobles. L'home o el poble que desaprofita dormint aquesta nit transparent, enlloc d'esmerçar-la a meditar sobre els seus destins i els mitjans avinents per a aconseguir-los, es fa indigne de la llum eterna."⁶³

No és gens estrany que els textos bíblics adoptin la forma de relats o de poesia. La revelació no consisteix en la transmissió d'uns enunciats clars i transparents, com ara les consignes dels règims totalitaris o dels credos fonamentalistes, sinó en una experiència narrativa de gradual transparentació d'un mateix i del món que permet copsar la fondària de l'abisme de l'existència. Aleshores, la transparència deixa de ser sinònim de vacuïtat i d'inconsistència per assumir el repte de revelar la transcendència del real. I el Misteri abandona el domini de l'opacitat per donar-se a conèixer transparentant-se, de manera subtil, a través de la immanència.

7. A tall de conclusió

Un cop repassat l'ampli ventall de sentits i connotacions de la transparència, i la seva potencialitat en la reflexió sobre l'experiència religiosa, podem atrevir-nos a proposar algunes breus conclusions.

Des de la perspectiva de l'espiritualitat cristiana, la transparència deixa de ser un requisit de control o un àmbit d'exhibició al servei del narcisisme i de la curiositat per identificar-se amb l'autenticitat i la sinceritat. I, al seu torn,

61. SIMONE WEIL, *Autobiografia espiritual i altres escrits de Marsella*, 72.

62. CARLES CARDÓ, *La nit transparent*, Barcelona: Barcelonesa d'Edicions 1989, p. 7.

63. *Ibid.*, 10.

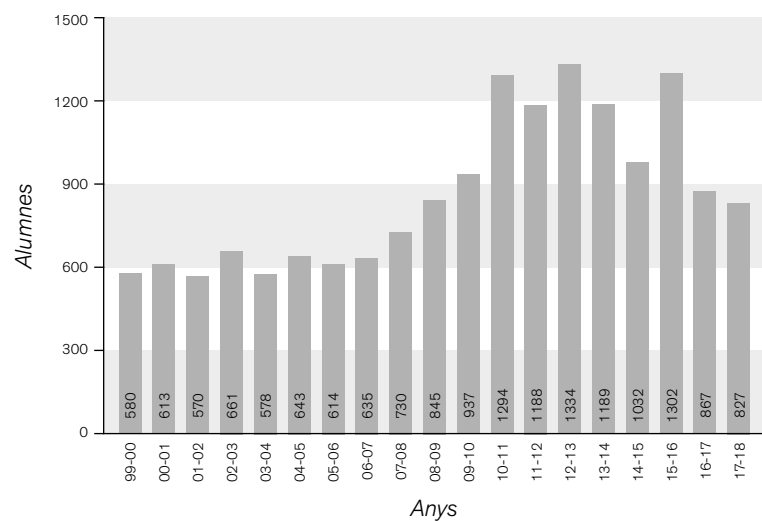
l'opacitat s'allibera del seu caràcter sospitós per esdevenir sinònim de misteri, i també d'intimitat, discreció, respecte i profunditat.

En conseqüència, si bé Déu, entès com a misteri, no pot ser, per definició, transparent, l'individu, en la mesura que assumeix la pròpia transparència, pot albirar el sentit últim de la realitat, la seva transcendència. Aleshores, està en disposició per trobar-se amb l'Absolut, és a dir, perquè Déu sigui en ell, en certa mesura, més transparent.

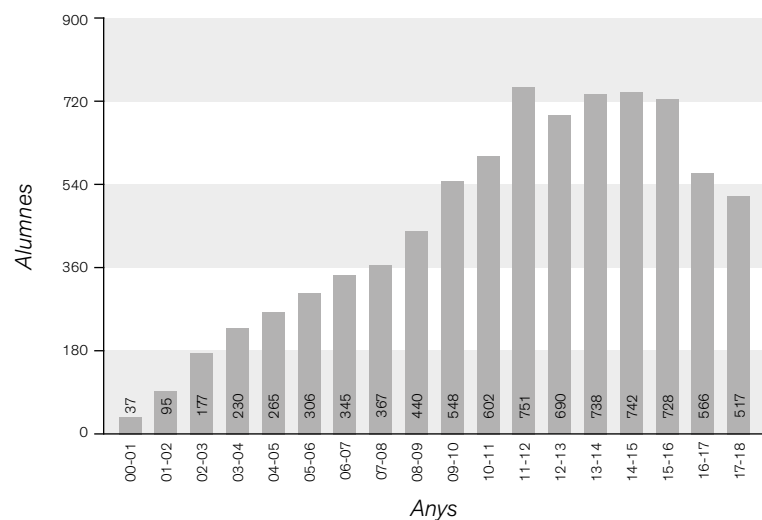

Annex: Dades de l'Institut

Alumnes matriculats

Alumnes matriculats a teologia per internet

Alumnes diplomats i batxillers en ciències religioses

Anys	Alumnes
96-97	10
97-98	29
98-99	26
99-00	58
00-01	38
01-02	36
02-03	40
03-04	41
04-05	45
05-06	42
06-07	50
07-08	44
08-09	41
09-10	37
10-11	20
11-12	54
12-13	22/3*
13-14	25/2*/1*
14-15	24/11*/6**
15-16	3/7*/8**
16-17	1/13*/9**
17-18	8*/5**

* Alumnes que han cursat els estudis de Batxillerat en ciències Religioses

** Alumnes que han cursat els estudis de Batxillerat/ Grau en ciències Religioses

Alumnes llicenciats en ciències religioses

Anys	Alumnes
99-00	4
00-01	9
01-02	4
02-03	8
03-04	5
04-05	9
05-06	18
06-07	19
07-08	12
08-09	12
09-10	10
10-11	5
11-12	5
12-13	6
13-14	7
14-15	5
15-16	5
16-17	4
17-18	8

Alumnes. Estudis Reglats Presencials (curs 17-18)

Batxillerat	78
Llicenciatura	28
C.B. Bíblia	3
C.B. Fet Religiós	1
Terrassa	7
Sant Feliu (Sant Boi)	12
Màster URL- ISCREB	1

Alumnes. Extensió Universitària (curs 17-18)

Professors secundària (FEDAC)	18
Curs monogràfic Torralba	13
Cursos funcionaris (DGAR)	175
Formació Permanent Diaques	11
Grups de lectura	6
Cursos monogràfics	10

Alumnes. Estudis Reglats Virtual (curs 17-18)

Batxillerat	259
Llicenciatura	46
C.B. Bíblia	6
C.B. Fet Religiós	0
DECA Primària	128
DECA Secundària	26
Màster URL- ISCREB	13
Prova més grans 45 anys	0

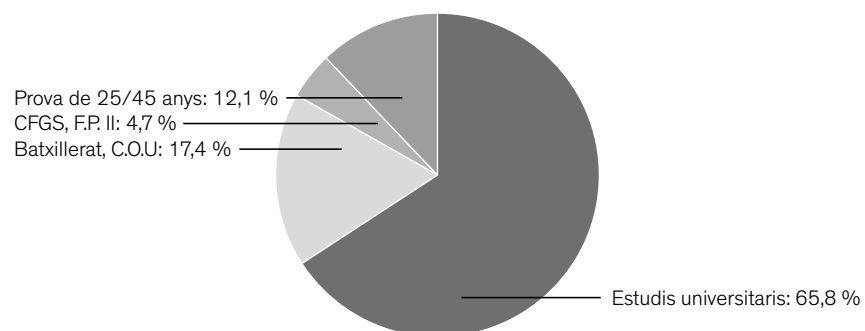
Total alumnes (curs 17-18)

Total Alumnes presencials	130
Totals Alumnes Virtual	478
Barrejats	14
Totals extensió universitària	233
TOTAL	827

Estudis cursats (curs 17-18)

Iscreb presencial

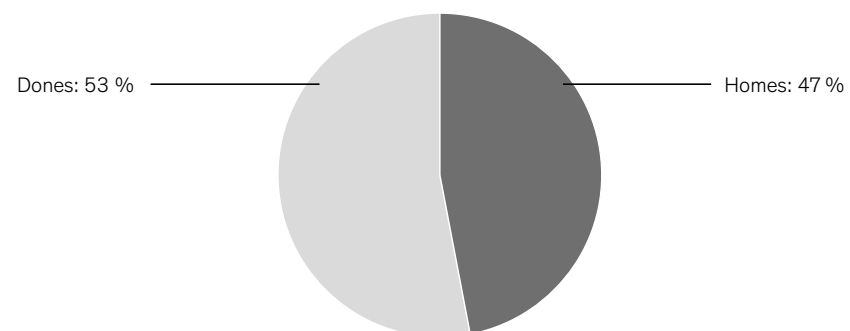

Distribució per sexe (curs 17-18)

Iscreb presencial

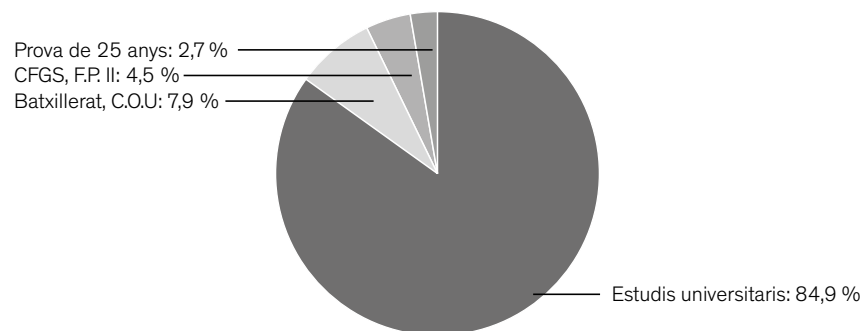

Estudis cursats (curs 17-18)

Iscreb virtual

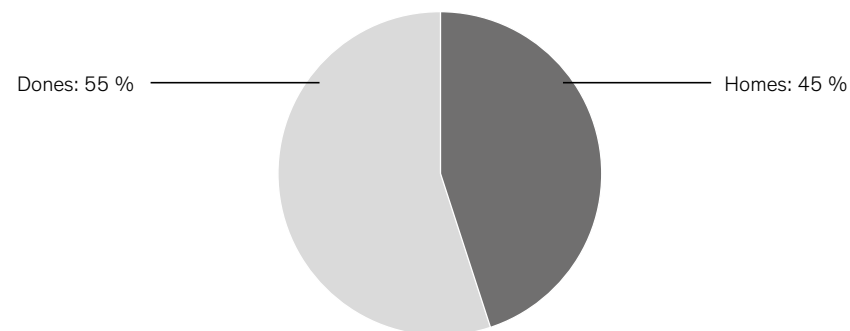

Distribució per sexe (curs 17-18)

Iscreb virtual

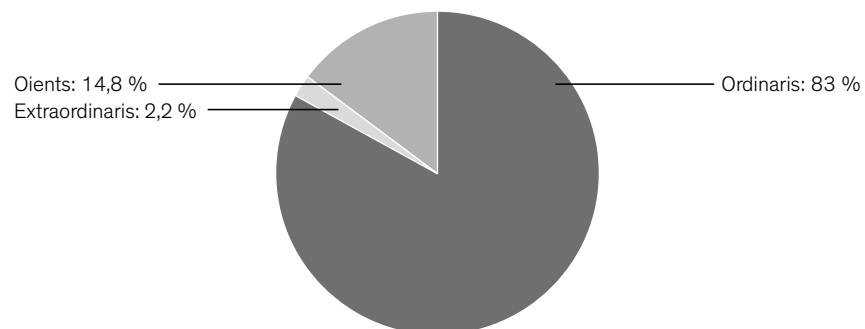

Tipus d'alumnes (curs 17-18)

Iscreb presencial

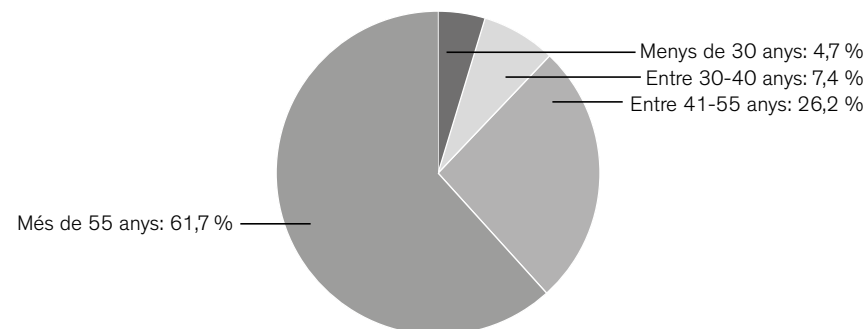

Distribució per edats (curs 17-18)

Iscreb presencial

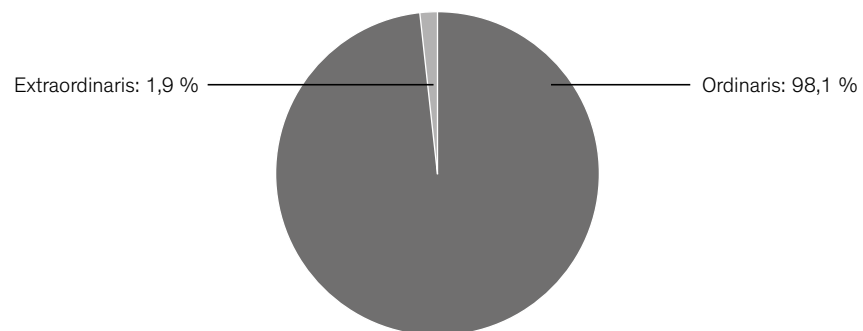

Tipus d'alumnes (curs 17-18)

Iscreb virtual

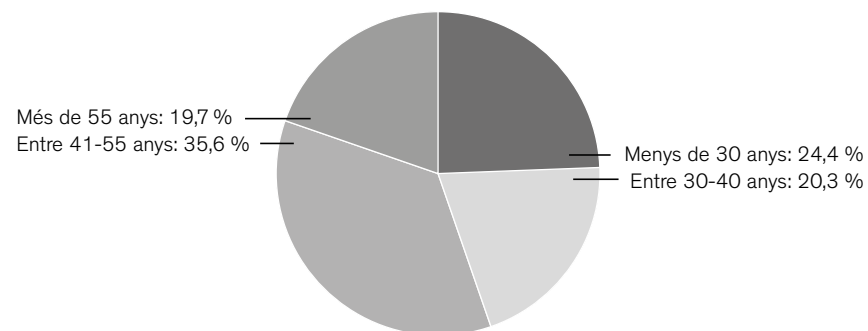

Distribució per edats (curs 17-18)

Iscreb virtual

Institut Superior de Ciències
Religioses de Barcelona

Diputació, 231 - 08007 Barcelona
Tel. 93 454 19 63 - Fax 93 323 73 73
www.iscreb.org
secretaria@iscreb.org

 /iscreb
 @iscreb

Vinculat a:

ATENEU UNIVERSITARI **SANT PACIÀ**
FACULTAT DE TEOLOGIA
DE CATALUNYA